

РОЗДІЛ І. ЄВРОПА ТА АМЕРИКА

наприкінці XVIII — на початку XIX ст.

§ 2. Початок Великої французької революції кінця XVIII ст.

 1. Якими були характерні риси соціально-політичного розвитку Франції у XVIII ст.? 2. Що таке Просвітництво? 3. Якими були погляди просвітителів на суспільство й державу?

1 **Франція наприкінці XVIII ст.** На початку 80-х рр. XVIII ст. Франція була аграрною країною із 25-мільйонним населенням, серед якого 22 млн осіб становили селяни, 130 тис. — духовенство, 140 тис. — дворянство. У сільському господарстві зберігалися давні традиційні відносини. Переважна більшість селян були особисто вільними, але земля, якою вони користувалися, належала сеньйорам. За неї селяни виконували численні грошові й натулярні повинності. У промисловості було поширене мануфактурне виробництво. Промислова революція у Франції ще не відбулася, машини на підприємствах використовували мало. Активно розвивалася торгівля. Маючи великий флот, Франція отримувала значні прибутки від торгівлі з колоніями в Африці та Новому Світі. Розвитку внутрішньої торгівлі заважали митні кордони всередині країни, відсутність єдиної системи міри й ваги.

У 70-х рр. XVIII ст. економічне становище країни погіршилося. Війни в Європі, у яких брала участь Франція, зовсім спустошили скарбницю. Чимало французьких селян стали жебраками. Час від часу спалахували «хлібні бунти» (напади на хлібні лавки та захоплення возів із хлібом), відбувалися виступи проти податкового гніту.

Стани французького суспільства

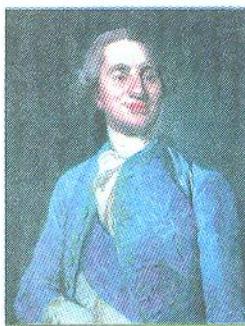
Перший стан	Другий стан	Третій стан	
Привілейовані		Непривілейований	
Духовенство	Дворянство	Селянство	Ремісництво
		Наймані робітники	Буржуа
Не сплачували податків. Наділені політичними правами		Сплачували податки. Позбавлені політичних прав	

Населення Франції, як і раніше, зберігало становий поділ. Перші два стани — духовенство і дворянство — були привілейованими, не сплачували податків, мали право володіти землею та брати участь в управлінні

державою. Разом вони складали близько 4 % населення, але володіли третиною всіх земель. До третього, непривілейованого стану, належали всі інші верстви населення — селяни, ремісники, наймані робітники, буржуа. Вони сплачували всі податки й не мали політичних прав. Проте існуючий поділ на стани не відповідав дійсності. У складі духовенства було вище духовенство, що володіло величезними землями, і нижче духовенство, яке наближалося до третього стану.

Відрізнялося також становище заможного придворного дворянства та простого службового. Із третього стану вийшла буржуазія — банкіри, судновласники, підприємці, купці, юристи та інші. Проте вони не впливали на справи в державі.

За політичним устроєм Франція залишалася абсолютною монархією. Наявний державний і суспільний устрій країни називали «старим порядком», в основі якого було поєднано абсолютизм зі становими привілеями духовенства й дворянства. За правління короля Людовіка XVI (1774—1792 рр.) ситуація у Франції вимагала рішучих дій центральної влади. Новий генеральний контролер (міністр) фінансів Жак Тюрго запропонував королю прогресивну програму реформ, яка передбачала залучення духовенства й дворянства до сплати податків, ліквідацію всіх феодальних прав сеньйорів щодо селян, внутрішніх митниць, ремісничих цехів тощо. Проте під тиском прибічників «старого порядку» реформи не були втілені в життя, а самого міністра відправили у відставку.

Людовік XVI

2

Французьке Просвітництво. Французькі просвітителі своєю критикою

«старого порядку» багато зробили для усвідомлення різними верствами населення необхідності здійснення змін у країні. Вольтер (псевдонім мислителя Франсуа Марі Аруе) (1694—1778) засуджував абсолютизм, однак вважав владу освіченого монарха корисною для країни. Найбільш справедливим суспільним устроєм, на його думку, був той, що забезпечував для всіх три основні ідеали — свободу, рівність у правах і повагу до приватної власності. Католицьку церкву Вольтер рішуче засуджував, але вважав, що релігію необхідно зберегти для утримання народу в покорі.

Різким противником абсолютизму був Шарль-Луї Монтеск'є (1689—1755). Найкращим державним устроєм він вважав конституційну монархію з розподілом влади на законодавчу, виконавчу й судову. Держава, на думку мислителя, мала забезпечити свободу слова, друку, зборів, віротерпимість, рівність усіх перед законом і недоторканність приватної власності. Він наполягав на необхідності відокремлення церкви від держави.

Дені Дідро (1713—1784) був прихильником обмеженої монархії і також засуджував абсолютизм. Він виступав за усунення майнової